

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI
OLİY VA O'RTA MAXSUS
TA'LIM VAZIRLIGI

BUXORO
DAVLAT
UNIVERSITETI

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI
INNOVATSION
RIVOJLANISH VAZIRLIGI

БОШЛАНҒИЧ СИНФ ОНА ТИЛИ ТАЪЛИМИНИНГ УЗВИЙЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДА ИННОВАЦИОН ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ

МАВЗУСИДА ВАЗИРЛИК МИҚЁСИДАГИ
ИЛМИЙ-АМАЛИЙ КОНФЕРЕНЦИЯ

МАТЕРИАЛЛАРИ

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI

БУХОРО-2020

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

БОШЛАНҒИЧ ТАЪЛИМ МЕТОДИКАСИ КАФЕДРАСИ

**“БОШЛАНҒИЧ СИНФ ОНА ТИЛИ ТАЪЛИМИНИНГ
УЗВИЙЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДА ИННОВАЦИОН
ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ”**

**МАВЗУСИДА ВАЗИРЛИК МИҚЁСИДАГИ
ИЛМИЙ-АМАЛИЙ КОНФЕРЕНЦИЯ**

МАТЕРИАЛЛАРИ

2020 йил 16-17 март

БУХОРО - 2020

КОНФЕРЕНЦИЯНИНГ ДАСТУРИЙ ҚЎМИТАСИ

- О. Х.Хамидов – Бухоро давлат университети ректори, иқтисод фанлари доктори, профессор, раис.
- О.С.Қаххоров – илмий ишлар ва инновациялар бўйича проректор, раис муовини.
- Ў.У. Рашидов – молия ва иқтисод ишлари бўйича проректор, аъзо.
- Қ.Р.Тўқсонов – мактабгача ва бошланғич таълим факультети декани, аъзо.
- Ю.Ю.Азимов – мактабгача ва бошланғич таълим факультети ўқув ишлари бўйича декан ўринбосари, аъзо.
- Н.О. Сафарова – мактабгача ва бошланғич таълим факультети ёшлар билан ишлаш бўйича декан ўринбосари, аъзо.
- А.Р.Ҳамроев – бошланғич таълим методикаси кафедраси мудири, аъзо.
- Ю.А. Пулотова – бошланғич таълим методикаси кафедраси ўқитувчиси, котиб.

КОНФЕРЕНЦИЯНИНГ ТАШКИЛИЙ ҚЎМИТАСИ

- О.С.Қаххоров – Бухоро давлат университети илмий ишлар ва инновациялар бўйича проректор, раис муовини.
- Қ.Р.Тўқсонов – мактабгача ва бошланғич таълим факультети декани, раис муовини.
- Г.Т. Зарипов – ИТ, И ва ИПКТБ бўлими бошлиғи, аъзо.
- Ю.Ю.Азимов – мактабгача ва бошланғич таълим факультети ўқув ишлари бўйича декан ўринбосари, аъзо.
- Н.О. Сафарова – мактабгача ва бошланғич таълим факультети ёшлар билан ишлаш бўйича декан ўринбосари, аъзо.
- А.Р.Ҳамроев – бошланғич таълим методикаси кафедраси мудири, аъзо.
- Ф.М.Қосимов – бошланғич таълим методикаси кафедраси доценти, аъзо.
- Ғ.М.Сайфуллаев – бошланғич таълим методикаси кафедраси доценти, аъзо.
- Н.Б.Адилова – бошланғич таълим методикаси кафедраси катта ўқитувчиси, аъзо.
- Р.А.Қўлдошев – бошланғич таълим методикаси кафедраси ўқитувчиси, аъзо.
- Р.Х.Жумаев – бошланғич таълим методикаси кафедраси ўқитувчиси, аъзо.

Тўплам Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 2020 йил 13 февралдаги “Вазирлик тизимидаги олий таълим ва илмий-тадқиқот муассасаларида 2020 йилда ўтказиладиган илмий ва илмий-техник анжуманлар режасини тасдиқлаш тўғрисида” 116-сонли буйруғига ижросини таъминлаш мақсадида 2020 йил 16 март куни Бухоро давлат университети Бошланғич таълим методикаси кафедрасида “**Бошланғич синф она тили таълимининг узвийлигини таъминлашда инновацион технологиялардан фойдаланиш**” мавзусидаги илмий-амалий конференция материаллари асосида тузилди.

Тўпламга киритилган мақола ва тезислар мазмуни, илмийлиги ва далилларнинг ҳаққонийлиги учун муаллифлар масъулдирлар.

Масъул муҳаррир:

А.Р.Ҳамроев, педагогика фанлари номзоди, доцент

Тақризчилар:

Б.Р.Адилов, педагогика фанлари доктори, профессор
Ю.Ю.Азимов, филология фанлари номзоди, доцент

Мундарижа

<i>Хамидов О.Х.</i> Таълим ислоҳоти ва инновацион технологиялар	3
<i>Қаҳҳоров О.С.</i> Иқтисодий таълимнинг шахс камолотидаги ўрни	5
І ШЎБА	
БОШЛАНҒИЧ ТАЪЛИМДА ЎҚИТИШДА ИННОВАЦИОН ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФЙДАЛАНИШНИНГ СИФАТ ВА САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ	
<i>Чориев Т.</i> Янги авлод она тили дарсликларини яратишда замонавий талаблар	7
<i>Авезов С., Авезова З.</i> Бошланғич она тили дарсларида нутқий кўникма ва малакаларни ривожлантириш воситалари	9
<i>Маҳмудов М.Н.</i> Boshlang'ich ta'limda o'zlashtirish jarayonining didaktik asoslari	11
<i>Ҳамроев А.Р.</i> Она тили таълимини моделлаштиришнинг методик имкониятлари	13
<i>Азимов Ю. Ю., Юсуфзода Ш. Ю.</i> Болаларга компьютер ёрдамида математик каллиграфияни ўргатиш	18
<i>Ergasheva G.M., Sakibayeva T.I., Annageldiyeva D.I.</i> Boshlang'ich sinflarda ona tili ta'limida multimedia vositalaridan foydalanish	22
<i>Бабаева Ш.Б.</i> Потребность в методике моделирования синтаксических понятий в преподавании родного языка	25
<i>Қо'лдошев Р. А.</i> Чарақай о'қувчиларда yozuv ko'nikmalarini shakllantirish	28
<i>Saidmatova M.</i> Она тили дарслари ва қо'шимча машқлар	30
<i>Муллажанова М. А.</i> Повышение качества и эффективности использования некоторых видов инновационных технологий на уроках русского языка в начальной школе	32
<i>Toshboyeva M.</i> Yozuv darslarida mustaqil faoliyat turlari	35
<i>Yunusova Z.</i> Она тили дарсларида muammoli vaziyatlar metodi	37
<i>Баротова Н.</i> Бошланғич синф ўқувчиларида креатив ёндашув асосида ижодкорлик фаолияти сифат ва самарадорликни ривожлантириш	39
<i>Шарипова Х.</i> Бошланғич синфларда ўқитишнинг илғор технологиялардан фойдаланишнинг педагогик асослари	42
<i>Egamova Z.</i> Boshlang'ich sinflarda son so'z turkumini o'rganishda ta'limiy o'yinlardan foydalanish	45
<i>Садуллаева М. Г., Хабибуллаева М.</i> Формы и методы педагогического взаимодействия учителя с учащимися на уроках русского языка	48
<i>Хамдамова М.Б.</i> Модалликни фойдаловчи лексик бирликлар	52
<i>Қо'лдошев Р. А.</i> Maktab o'quvchilarining grafik va kalligrafik qobiliyatlarini shakllantirishning metodologik asoslari	54
<i>Ergasheva T.Sh.</i> Boshlang'ich ta'limda interfaol usullardan foydalanish	57
<i>Abdurahmonova M., Sharipova N.</i> Til va nutq jarayonida uchraydigan muammolar va ularni oldini olish yo'llari	59
<i>Mirzoyeva G.T.</i> Boshlang'ich sinf ta'limida innovatsion texnologiyalardan foydalanish	62
<i>Qahhorova A.Sh.</i> Interfaol metodlarning boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijodiy fikrlashni shakllantirishdagi ahamiyati	64
<i>Kurbanova Sh. N., To'yumurodova N.</i> Boshlang'ich ta'limga axborot kommunikatsiya vositalarini joriy etishda o'qituvchi innovatorligi	67
<i>Ro'ziyeva G. R.</i> Boshlang'ich sinflarda akt vositalari bilan o'qitish orqali ta'lim samaradorligini oshirish	70

2. Ижодий машқлар. Бу машқлар ҳам ребус, кроссворд, чайнворд, бошқотирмалардан иборат бўлиб, болаларнинг нутқ малакаларини кенгайтириш ва тафаккурини кенгайтиришга қаратилган.

3. Грамматик машқлар. Бундай машқлар ҳам нутқ ва ижодий тафаккури учун замин тайёрлашга хизмат қилиб, уларнинг луғавий доирасини кенгайтириш ва нукт жараёнида синтактик муносабатларини тўғри таркиб топтириш учун хизмат қилади.

Хулоса қилиб айтганда, янги авлод она тили дарсликларини яратилаётганда хорижий тажрибаларга таяниш, метод ва усулларидан фойдаланиш, буларнинг барчаси эса жамиятдаги кишилар билан ўзаро коммуникатив муносабатини таркиб топтириш, ундаги ўзгариш ва ахборотларни атрофлича ҳис қилиш, нутқ сифати ва самарадорлигига эришиш, креатив ижодкорликни тарбиялашдан иборатдир. Бунда ҳозирги замон педагогларнинг дарс жараёнига фаол муносабатда бўлиши, ҳар бир дарснинг самара ва натижасини тўғри белгилай олишига инновацион технологиянинг турли педагог методларини танлай олишига боғлиқ бўлади. Бу вазифалар билан бир қаторда танланаётган ўқув материалларнинг миллий мазмун ва қадриятлардан касб этишига ҳам эътибор қаратилади.

БОШЛАНҒИЧ ОНА ТИЛИ ДАРСЛАРИДА НУТҚИЙ КЎНИКМА ВА МАЛАКАЛАРНИ РИВОЖЛАНТРИШ ВОСИТАЛАРИ

*С. Аvezов,
филология фанлари номзоди, доцент
З. Аvezова,
Когон шаҳар I-сонли умумий ўрта
мактаби тил ва адабиёт ўқитувчиси*

Мақолада бошланғич она тили дарсларида нутқий кўникма ва малакаларни ривожлантиришнинг воситалари ҳақида фикр юритилган.

Калит сўзлар: нутқ, инсон, камолот, нотик, дарс, машқ.

В статье рассматриваются приемы для развития речевых навыков и умений в начальных классах.

Ключевые слова: речь, личность, зрелость, навык, умение, урок, упражнение.

The article discusses the tools for developing conversational skills in primary language classes.

Keywords: speech, personality, maturity, speaker, lesson, exercise.

Нутқ инсон камолотининг муҳим неъматларидан биридир. Нутқини мазмунли, ифодали, таъсирчан ва нозуктаблик билан баён этадиган шахсларни кишилар алқаб нотиклар, сўзамол инсонлар деб атайдилар. Улуғ файласуф Сукрот нотикларни улуғ саркардаларга қиёс этади: “Нотиклар кўмондонлардек ўз нутқлари билан минглаб кишиларнинг эътиборини қарата оладилар”, деб ёзади. Нутқий баркамолик шахснинг жамиятдаги ўрнини тез топишга ва унинг вакилларига таъсир кўрсатишга нутқий маданиятнинг юксаклигига эришдан иборатдир. Бунга эса осонликча эришиб бўлмайди.

Бошланғич она тили дарсларида нутқ равонлигига катта эътибор берилади. Амалга оширилаётган ҳар бир машғулот турларида ўқувчилар нутқини бойитиш, унинг мазмундорлигига эришиш, нутқ баёнида табиат ва жамият ҳақидаги қарашларини аниқ ахборотлар ёрдамида фикрларини баён этишда муҳим аҳамият берилади. Она тили дарсларида уч хил машқ турларидан фойдаланилади. Бу машқларнинг барчаси нутқ ва кўникма ва малакаларини бойитишга ҳамда ривожлантиришга қаратилади:

1. Грамматик машқлар. Бу машқлар икки турга бўлинади. Луғавий машқлар ва синтактик машқлар. Луғавий машқлардан сўзларнинг лексик маъноси, ўз ва кўчма маънолари, маънодошлиги, қарма-қарши маънолари талаффузи жиҳатидан фарқланадиган сўз маънолари ўргатилади. Чунончи, уядош сўзларга ҳам алоҳида аҳамият берилади. Масалан: ноннинг турлари сўралади ва ўқувчилар ҳали англамаган нон турлари ҳақидаги билимлари кенгайтирилади. Ўқувчилар нон турлари ҳақида гапирганда хонаки нон, бўлка нон, кулча ҳақида тасавурлари бойитилиб, ширмой нон, осие нон, қаймоқли нон, жиззали нон, гўштли нон, пиёзли нон, Самарқанд нони, бозор кулча нон турлари ҳақида маълумот берилади.

2. Композицион-муаммоли машқлар. Бундай машқларда ҳам ўқувчиларнинг тасаввур доираси кенгайтирилади. Уларнинг нутқида янги сўзлар олиб кирилади. Масалан: 2-синф она тили дарсида сиз ҳайвонларнинг боласи номларини биласизми-деган саволларга улар: сигирнинг боласи бузук, эчкининг боласи улоқ, қўйнинг боласи қўзичоқ, туянинг боласи бўлалоқ эканлигини баён этдилар. Отнинг боласи тойчоқ эканлигини баён этганда, ўқитувчи бир ёшли от боласи тойчоқ деб номланиши, энди туғилган боласи эса кулун эканлигини баён этади. Шу билан оху боласи, куралай деб номланиши ҳақида ҳам маълумот беради.

3. Ижодий машқлар. Ўқувчиларнинг ижодий қарашларини ривожлантиришга, тасаввур ва тафаккурларини бойитишга хизмат қилади. Шу билан бир қаторда болаларнинг ўқувчиларнинг нутқ бойлигини ўстириш асос бўлади. Ижодий машқларга ребус, кроссворд, чайнворд, бошқотирмалар билан бир қатор эссе, беш дақиқалик интервьюею, баён каби воситалар асос бўлади. Масалан: “Ватан” ребусини бажаришига ўқувчилар даъват этилади. “Ватан” сўзи ёзув тахтасида баланддан пастга қараб ёзилади. Ҳар бир ҳарфига саволларга мос жавоб топиш тошириғи берилади. Саволлар қуйидагилар:

1. Республикамизда майдон жиҳатидан катта ҳудуд?

Жавоб: вилоят.

2. Иккинчи ҳарфи “а” билан бошландиган қуш?

Жавоб: кабутар.

3. Йириклик маъносини билдирадиган сўз?

Жавоб: катта.

4. “А” ҳарфи билан бошландиган халқимизнинг машҳур шоири?

Жавоб: Абдулла Орипов.

4. Олтинчи ҳарфи “н” товуши билан қўлланадиган шаҳар?

Жавоб: Тошкент.

Хулоса қилиб айтганда, она тили дарсларида ўтказиладиган бундай машқларнинг ҳар бири бола нутқига янги сўзларни олиб кириш, нутқ сифати ва самардорлигига эришиш, уларнинг дунёқараши ва тафаккурларини бойитишга хизмат қилади.

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA O'ZLASHTIRISH JARAYONINING DIDAKTIK ASOSLARI

M.H.Mahmudov, BuxDU professori

Maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarning ta'lim jarayonida o'quv materialini o'zlashtirishning didaktik asoslari to'g'risida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: o'zlashtirish, biologik, idrok, ko'nikma, raqobat, tashabbuskorlik, ijodkorlik
В статье рассматриваются дидактические основы освоения учебного материала учащимися начальной школы.

Ключевые слова: овладение, биологическое, познание, навыки, соревнование, инициатива, творчество

The article discusses the didactic basis for the development of educational material for elementary school students.

Keywords: mastery, biological, cognition, skills, competition, initiative, creativity.

Bilimlarni o'zlashtirish jarayoni murakkab psixik operatsiyalar bilan bog'liq. Ayniqsa, kichik maktab yoshi o'quvchilarining bilimlarni o'zlashtirish jarayonlari o'ziga xos nozik jihatlari bilan boshqa yosh davrlaridan farq qiladi. Kichik maktab yoshi davri bola hayotida yangi sahifani ochib beradigan bosqich bo'lganligi bilan alohida ahamiyat kasb etadi. Bu davrda bolaning faoliyatida ham, munosabatlarida ham, boshqa kishilar bilan munosabatida ham keskin o'zgarishlar ro'y beradi.

Biologik jihatdan bola ikkinchi umumlashish davrini boshidan kechiradi: ularda bog'cha yosh davridagiga nisbatan bo'yining o'sishi sekinlashadi, vazni ortib boradi; skelet tizimida suyaklashish jarayoni davom etadi. Muskul tizimi intensiv rivojlana boshlaydi. Qo'l kaftining mayda muskullari rivojlanib borishi tafayli bolada qo'l barmoqlari yordamida nozik harakatlarni bajara olish ko'nikmalari paydo bo'ladi va bolada tezroq yozish malakalari shakllana boshlaydi. Umuman, bola organizmining barcha to'qimalari o'sish holatida bo'ladi.

Kichik maktab yoshida asab tizimi takomillashadi, miya katta yarim sharlari faoliyati rivojlanadi. Bu yoshda bola miyasining vazni deyarli katta kishi miyasining vazni bilan teng bo'ladi, ya'ni o'rtacha 1400 grammgacha bo'ladi. Bola psixikasi tez rivojlanadi. Qo'zg'alish va tormozlanish jarayonlari o'rtasidagi muvofiqlik o'zgaradi: tormozlanish jarayoni biroz kuchliroq bo'ladi, biroq avvalgidek qo'zg'alish jarayoni ham yuqori bo'lib, boshlang'ich sinf o'quvchilari yuqori darajada qo'zg'aluvchanligi bilan ajralib turadi. Sezish organlari ishi yanada ravshanlashadi. Maktabgacha yoshdagiga nisbatan kichik maktab yoshida

